

AÐALGEIR KRISTJÁNSSON

OFT ER HERMANNS ÖRÐUG GANGA

Fjögur bréf frá Jóni Thoroddsen

MEÐAL bréfa í bréfasafni Brynjólfs Péturssonar sem varðveitt er í Landsarkivet for Sjælland — Skiftedokumenter, Protokol 1, nr. 147 A og B 1850–51, eru þrjú bréf frá Jóni Thoroddsen til Brynjólfs Péturssonar þar sem hann segir frá því sem á dagana drífur í herleiðangrinum til Slésvíkur 1848, en Jón var sjálfboðaliði í her Dana er þeir réðust gegn uppreisnarmönnum í hertogadæmunum. Fyrsta bréfið er skrifað daginn eftir að Jón lagði af stað frá Kaupmannahöfn 20. apríl og er hann þá staddur í Korsør og hefir fát borið til tíðinda. Í næsta bréfi sem skrifað er föstudaginn fyrstan eftir páska eða 28. apríl hefir hann heldur betur fréttir að segja. Hann er þá kominn yfir á Als og hefir hörfað þangað undan sameiginlegum her uppreisnarmanna og Prússa. Síðasta bréfið er skrifað 13. maí og greinir Jón þar frá átökunum sem urðu milli herjanna.

Fleiri heimildir um hermennsku Jóns hafa varðveist og er fyrst að nefna dagbók hans úr styrjöldinni sem prentuð hefir verið bæði í Sönderjydske Aarbøger 1938 og Íslandsk Aarbog sama ár. Dagbókin hefst 19. apríl 1848 og henni lýkur 21. ágúst þegar Jón er kominn heilu og höldnu aftur til Kaupmannahafnar. Þá er að nefna bréf frá Jóni til Gísla Brynjúlfssonar sem skrifað er 3. maí á Als — bréfið er varðveitt í Konungsbókhöfðu í Kaupmannahöfn, í bréfasafni Gísla Brynjúlfssonar Ny kgl. Saml. 3263, 4to. Þá orti Jón ýmislegt um hermennsku sína, svo að ljóst er að ekki gleymdi hann hagamælskunni þó að hann stæði í mannvígum og ekki heldur að gera að gamni sínu eins og ljóðabréf hans til Gunnlaugs Þórðarsonar og kviðlingarnir Meyjabæn og Málagjöldin votta. Dróttkvæða bardagavísu yrkir hann um orustuna við Slésvík sem háð var á páskadag og frá er greint í öðru bréfinu til Brynjólfs. En kvæðið Hermannsgangan er samt höfuðávöxturinn af þessu hernaðarævintýri Jóns Thoroddsens, og þar virðist stuðst mjög við persónulega reynslu þegar hann greinir frá þreyttum göngumanni,

en færri segir af heimasættunni sem bar honum drykkinn og hlúði að honum. Að vísu getur hann oftari en einu sinni dvalar á bóndabæ í dagbók sinni, og ráðskona hjá Johnsen í Horsens sem hann hitti á leiðinni til Kaupmannahafnar 'viste sig meget artig', enda gisti Jón þar um nóttina.

Í bréfinu til Gísla Brynjúlfssonar er aðalumræðuefnið útgáfa Norðurfara, og 9. ágúst fékk Jón bréf frá Gísla Brynjúlfssyni og Norðurfara, en þetta bréf Gísla mun nú glatað og einnig bréf sem Jón fékk frá Gunnlaugi Þórðarsyni.

Auk Jóns Thoroddsens er getið um annan íslenskan stúdent, Sæmund Gunnlaugsson, sem tók þátt í styrjöldinni sem sjálfboðaliði. Hann var tekinn til fanga af Þjóðverjum, en var fljótlega látinn laus og getur Jón þess í dagbók sinni 6. júlí.

Ekki er að efa að þessi lífsreynsla hefir sett mark sitt á Jón, og næstu árin sem hann dvaldist í Kaupmannahöfn urðu frjóasta skeiðið á skáldferli hans. Fyrsta kvæði hans hafði birst í Fjölni 1847 og ber heitið Kveðja. Í fyrri ágangi Norðurfara voru kvæðin Barmahlíð og Til skýsins sem bæði hafa lifað á vörum þjóðarinnar til þessa dags. Í síðara ágangi Norðurfara birtust svo kvæði eins og Smalastúlkan og Oft er hermans örðug ganga, og um sama leyti skrifaði hann Pilt og stúlku, fyrstu fullburða íslensku skáldsöguna, og ruddi þar með brautina fyrir íslenska skáldsagnagerð.

Krosseyri þann 20ta Apr -48.

Elskulegi Br: minn!

Jeg fjekk ekki tækifæri til að kveðja þig því kallid kom fyrr enn mig varði, og því síður endti jeg loforðið að borga þjer það hjá mjer áttir. — Nú er jeg hjer og bíð byrjar, vedrid er harla hvasst so að Danir þora ekki yfir sundid; hingad til hefi jeg ekki stígid fæti mínum á stein og hefi lifad in floribus og nú er jeg (hjá) Postmeistararum hjerna í góðu yfirlæti hann er nærri því nafni þinn hann heitir Petersen, í nótt ed var vorum vid í Ringsted og höfðum gott að jeta og so gar Komani¹ það er að segja þeir sem það drekka; eingar frettir eru hingad komnar med póstinum hingad í dag.

Þetta er nú einasta til mala myndar seinna betur vinur

ætíð blessadur

J: Th

Utanáskrift: S: T:/ Herr Kammerassessor Br. Pjetursson/ Kjöbenhavn/
Pilestræde N° 120 1te S

Elskulegi Brynjolfur!

Nú er þá ad skrifa þjer fréttirnar; á Laugardagin fyrir Páska kom jeg frá Korsör til Flensborgar med Carolinu Amalju, þangad til lifdum vid laxmenn i sællífi, enn þá urdu þess fljót umskifti: um qvöldid heldum vid frá Flensborg, fótgangandi, til herbúdanna, sem þá voru á Gottorp; vid vorum 44' 'Frivillige' og fengum einn leutenant til fylgdar og leid-sögu, það var nokkud örðugur gangur fyrir vorar fætur, í verstu færð, nidamirkri og steipi regni, alla nóttina, á Páskadagsmorgunin sleimrud-ustum vid til Gottorp, daud drepnir og þreittir — þó jeg exclusive — og hugdum nú til hvildar og nádar um dagin; Danir hófdu fyrir skömmu unnid sigur og hertekid nokkra vid Ekkenförde og uggdu nú einskis ófridar; datarnir voru í mestu ró ad snapsa sig hingad og þangad í bænum, nokkrir ad busta klædi og raka sig, nokkrir ad spila þeir godu og gudhræddu, sem þo eru mjög fáirr gengu í kirkju, 'Fortroppene' voru vid Danavirki og þaðan höfdu menn ekki frétt annad en kird væri á öllu, þessutan sögdu þeir ad Prussar mundu menn kristnir og heldu vel sabbatid enn reindin vard á ad Prússar vildu jeta paskalambid í Slesvík; í stuttu máli ad segja ádur enn nokkurn vardi sáu menn Fánur Prússa skamt frá Slesvík, og báru þær djarft fram, til borgarinnar; eptir fródra manna sögn og tveggja Manna þeirra sem vid hertókum í fyrradag, voru þeir hjerum 25 þúsundir; Nú voru herludrar blásnir í bænum, enn alt gekk furdu seint, sem vonlegt var; Riddaralidid, Skotmenn og 9da, 2^r Batalion komust fyrst á móti Pr enn þá voru þeir nokkra hundrud fadma frá borginni og höfdu godan vígvöll enn vorir menn urdu ad láta sjer nægja med hina lakari, hinar Batalionirnar komu til orustu eptir því sem þær urdu fljótt búnar; Þú sjer nú ad mesta óvirðingin: var sú, ad herstjorar vorir voru ekki betur kunnugir um frammgöngu Prússa, annar gallin var sá og, sá jeg hann strax þótt ad jeg sé eingin hershöfdingi, ad allar Batalionirnar heldu fram á móti óvina hernum gjegn um bæin og þraungar og illar götur ístadin fyrir ad fara útúr slotinu því þar var audur völlum fyrir og gott til framngaungu, þo nokkud lengra væri til ad geta mætt Prussum en bæinn hefdu þeir vel getad varid med Battaríinu og Kanonum frá Slotinu, sem liggur beint fyrir, því þó nokkur hús í bænum hefdu farid til skrattans var það ei svo mikill skadi; .— Þrettánu Bataljon sem jeg er med var skipad ad verja eitt Battari sem Danir höfdu sett á brúarspordin og þann enda bæraris sem vissi mot Prussum og liggur til útsudurs vid bæin; fyrst gekk

töluvert bagt að komast þangad gegnum göturnar, Prussar höfdu sitt Battari rett á motsvið og letu bilja Canonuskot á okkur fell þar strax í fyrstu hríð af okkur 1ⁿ Captain og Oberten var særdur í fótin og hefðum við verid þar stundu lengur mundum við allir hafa farid á helveg, við urdum því að horfa þadan a bakatil við hus eitt við borgarhlidid þar þótti dátum nokkud heitt því á adra hlidina jós battarjíd á okkur kúlum en á adra hlidina skutu dátar Praussa yfir skídgardinn, enn við gátum lítid svarad þeim því vígid var harla ílt, þar held jeg mig hafa sært Pr: data sem ætladi að skjótast yfir gerdid enn jeg skaut á hann og þá hvarf hann; loksins tókst Battar(i) Pr, að óníta Battari okkar á brúnni og sprengja húsid sem við stóðum á bak við urdum við þá þadan að fara og snúa til slotsins gegnum bæin og ekki var örgrant um að skotid væri þá úr gluggunum á datana; á Slotinu dvöldum við nokkra hríd þartil að flokkur nokkur af Prussum redst þar að að nordan verdu; 1ta og 4da Comp sem jeg var við var skipað að fara á móti honum jeg var á vinstra filkingar armi og varð einna fyrstur til að skjóta og fell sá er fyrir varð annan mann skaut einn undir officeri frá 1ta Compagnie sneru þá Prussar á flotta og eltum við þá inní skógin. Af minni frammgöngu hefi jeg nú sagt og því má jeg við bæta að ekki fann jeg til hrædslu í minnsta máta enn miklu fremur gramdist mer að geta ekki verid meira við bardagan en jeg var, og kvöl þotti mer að horfa á datana hvað vesældarlega þeir báru sig í mínu Comp: því í hrídinni, sem jeg gat ádan um bak við húsid, kostudu þeir sjer nidur og sumir sátu eptir hvorju tækifæri að skjótast útúr og leggja á flotta og við tvö varð jeg svo reidur að jeg elti þá og ógnadi þeim að reka í þá bajonettin og þá skruppu þeir inn aptur. Af orustunni við Slesvík frettir þú vist betur en jeg get skrifad; Danir bidu ósigur að svo miklu leiti að þeir urdu að fara úr borginni, enn sannast er best að segja að víða bordust þeir all-djarflega og víst mun mannfalið hafa ordid eins mikid hjá Prussum.

Af þeim 'Frivillige' hefi jeg lítid frett, Sæmundur hefi jeg heyrð se særdur lika Ploug og Brion; Blokk sem var við sömu Battalion eins og jeg er ekki komin fram enn þá og hætt er við hann sé fallin eda her-tekin. — A paskadagsqvöldid circa Kl 7^{io} viku danir úr Slesvikur bæ hafdi þá bardagin stadið í rúmar 7^{io} stundir, og um nóttina láum við hjerum ½ Milu frá bænum og höfðum vosbúd mikla; á annan dag Páska var horfad til Flensborgar og þar búist til næturvistar enn þá flugu fregn kom um að Prussa væri bratt þangad von var lidinu safnad við Bau þar bidum við um nottina undir vopnum og dagin eptir er ljóst

var var haldid á stad og marserudum við þá 7 Milur þangad til Kl 3 ept M: um qvöldid komum við hingad á Als, og er nú hjer alt lidid inqvarterad á imsum stöðum; 13 Bataljon liggur í þorpi sem heitir Oxbölle enn ekki vitum við hve lengi her verður dvalid við frettum nú ekkert og sjaum hjer ekkert blad. —

Vertu nú sæll og blessadur í þetta skipti skrifa jeg ekki meira er heldur ekki til þess fær fyrir styrdleika sakir í höndonum, ef þú myndast að skrifa mjer til þækti mer gaman að að fá nokkrar talsverdar frettir

Pinn elskandi

J: Th

Af mínu Compagnie
er(u) 7 sarir og fallnir
Oxbölle Fostudagin fyrstan
eptir Paska

Fyrirgefdu og lestu í málid, lítid er hjer um góða penna og skriftól hjá Cristjani mínum Hannsen enn nóg er hjá honum af öli og Mjólk og grjonagraut sem gefur hann oss í skálum á málum

S: T:/ Herr Kammerassessor Br: Pjetursson/
Kjöbenhavn/ Pilestræde 120 1te S

Melgerdi á Als þann 3 Mai 1848

Kjæri Vinur!

Fyrirgefdu kæri vinur að jeg kvaddi þig ekki áður enn jeg fór frá Kaupmannahöfn, enn því bid eg þig fyrirgefningar að jeg vil vera sattur við alla² menn ef ské mætti að jeg bráðum yfirgæfi þennan heim. Jeg ætla ekki að fara segja þer frettirnar að þessu sinni hvorki af mjer eda Dönnum þær eru sem stendur ekki markverdar; líkast til verður nú ekki langt til stortíðinda og þá skal jeg skrifa þjer til ef jeg kemst lifandi brott af vigvellinum enn falli jeg hefi jeg þó ásett mjer að koma uppá gard og blada í Nordurfara sem nú mun að vísu utkomin klæddur í kápu blá og kannske farin á stad til Islands, því jeg fulltreisti því að þó jeg væri svo órækinn að hlaupa frá honum blessudum únganum hefur hann ei brostid umhyggju og adhjúkran; enn nú veit jeg ekki hvada ráð þid hafid upptekid í tilliti til kostnadarins hjer var þá þrennt til fyrst að alt

stædi einsog talad var og ad hver (af) okkur borgadi bædi prentara og pappírssala pro parte og eigi meira og ad þid vísudu þeim hvad minn hlut snertir til mín; Annad rádid var ad fá mann hinn þridja sem vildi gánga í minn stad mót því ad fá af upplaginu eftir tiltölu, og hid þridja ad þid 2^r tækjust alt á hendur tveir einir og ættud sjálfir upplagid; gaman þækti mjer ad fá mida frá þjer um þetta og annad fleira og adresserar þú brefid til min vid 13^{du} Batalion 4 Compagnie. — Anægja væri mjer item í ad sjá eitt exemplar af Nordurfara . — Þegar þú ferd ad senda Nordurfara heim gjet jeg visad þjer á þessa stadi hvort þú undir mínu nafni getur sendt: kaupmanni A. Thorlacius i Stikkishólmi; Presti O: E Jonsen á Stad á Reikjanesi; kaupmanni Br: Benedictsen í Flatey; Presti G: E Jonssen i Dunhaga; Mad^{me} Th: Thoroddsen á Reikhólum; Alþingismanni Asgeiri Einarsyni á Kollafjardarnesi. —

Nú fjölyrði jeg ekki meira þenna *sedil* med því ad nú er blásid til fundar í herbúðunum er þá eigi til setu bodid má vera ad vid egum nú ad fara ad beriast

heilsa öllum heilogum og lifdu blessadur um tíma og eilífd

þess óskar þinn vin og Velunnari

J: Thoroddsen

Hjer fast eingin *skjæri* og pappirinn er mjög svo slitinn þu fyrirgefur! vale!

Utánáskrift: Til / Herr Studiosus juris G: Brynjolfsen/ Kjöbenhavn/
Regentsen

Fra Armeen paa Als

Staddur vid eldhúsbordid í Tandslet
þann 13 Mai 1848

Elskulegi Br: minn!

Jeg þakka þjer kjærlega fyrir Brefid þitt sem er á leidinni til mín; fátt er í frettum ad segja utan mína bærilega vellídan, vid höfum verid ad flækjast herna til og frá um eyjuna sídan jeg skrifadi þjer um daginn og höfum ímist legid í þorpum og ímist haldid vörd vid strendurnar stundum í góðu nædi stundum átt töluverdt ónædissamt; hjer um þridjungur hersins er þegar fluttur til Fjóns, nokkur hluti liggur í Sønderborg og nokkur hluti hingad og þangad um eyjuna; ekki hefur ordid til tíðinda

í orustum með Dönum og Þjóðverjum það teljandi sje; Þjóðverjar hafa við og við reint til að komast yfir sundid á brúm enn Danir hafa jafnodum skotid þær í sjó, Kanonu batar og dampskip hafa vörd í sundinu og skjóta á Þjóðverja hvar sem þeir sjá fleiri enn einn eða 2° saman; Vörd og Battarier hafa Danir strandleingis með sundinu; Þjóðverjar hafa líka reint til að gjöra Skandse hinsvegar enn Danir hafa skotid þá jafnodum nidur á dagin sem hinir biggdu um nætur; Þann 9da gengu Danir á land hinsvegar við Sönderborg, það var 7da og 6ta Batalion og nokkrir skotmenn varð þar orusta við 'Dyppelmöllen' og stóð næstum allan daginn varð þó lítill árangur einginn fjell af Dönum en einn skeindist, þegar á daginn leid flikktust margir af Þjóðverjum að tóku þá Danir á kanonubátum að skjóta á þá og varð töluverdt mannfali einkum við bæ nokkurn höfdu þeir þirpst þangad enn áður enn varði skutu sjómenn á bæinn svo hann brann tóku þá Þjóðverjar á flóttu; þann 10da var 12ta Batalion send á stad "for at irritere³ Fjenden" for þa líkt og hinn fyrra dag, mistu þá Danir einn mann og 2^r skeindust brann þa enn einn bóndabær; þenna dag höfdu Þjóðverjar 3^r kanonur og skutu á oss sem vorum á vord við sundid enn ekki varð það nokkrum að meini skaut þá Batterie Dana frá eyjunni á móti og lestu eina Kanonu Þjóðverja og við það horfudu þeir til baka.

I gjær gengum við hingad frá Sönderborg circa 3^r Míllur enn höldum nú kyrru fyrir í dag enn að líkindum verðum við nú bráðum sendir á stad til Fjóns og þaðan til Jótlands til að "samansafnast" við Svía sem nú hva vera komnir til Odínseyjar? —

Jeg er ekki upplagdur að skrifa núna sem stendur svo það sé að lídi enda verð jeg nú að fara að þvo sokkana mína, vertu blessadur og sæll.

Þinn

J: Th:

Utánáskrift: Velbyrdige / Herr Kammerassessor Br: Pjetursson /
Kjöbenhavn /Pilestrædet N^r 120

ATHUGASEMDIR:

¹ Komani er kúmenbrennivín.

² Orðið tvítekið á línumótum.

³ Í texta nánast 'irriteri'.